

Martta October

14.3.2022

Ulkoministeriö
Tuomas Kaivola

Lausunto on valmisteltu lausuntopalvelu.fi:ssa

Viite: Lausuntopyyntöne 1.2.2022 diaarinumero D6L56D3-2 ja UM009:00/2019

HE-luonnos tahdonvastaista katoamista koskevan yleissopimuksen hyväksymiseksi sekä laiksi rikoslain 11 luvun muuttamisesta

Johdanto Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (jatkossa THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi tahdonvastaiselta katoamiselta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi rikoslain 11 luvun muuttamisesta.

Yleiset huomiot kansainvälisen sopimuksen voimaansaattamisesta

Esityksen tarkoituksena on saattaa voimaan vuonna 2006 New Yorkissa laadittu YK:n yleissopimus, jossa veloitetaan säätämään kaikkien henkilöiden tahdonvastaisen katoamisen toteuttaminen rikosoikeudellisesti rangaistavaksi. Lisäksi lasten luvaton poisvieminen ja heidän henkilöllisyytensä todistavien asiakirjojen väärentäminen, salaaminen tai tuhoaminen on myös kriminalisoitava. Sopimuksen voimaansaattaminen tehtäisiin vakiomuotoisella voimaansaattamislailalla. Lisäksi säädettäisiin uutena rikosnimikkeenä rangaistavaksi tahdonvastaisen katoamisen toteuttaminen ja tehtäisiin uudesta rikoksesta aiheutuvat eräät muutokset rikoslainsäädäntöön.

Yleissopimus sisältää tämän lisäksi määräyksiä lainkäyttövallasta, rangaistuksista, kansainvälisestä oikeusavusta, luovuttamisesta, säilöönnotosta, vapautensa menettäneiden ja heidän omaistensa oikeuksista sekä uhrien oikeudesta korvauksiin. Yleissopimus sisältää myös lapsia koskevia erityisiä määräyksiä. Esityksen mukaan Suomi tekisi varauksen adoption kumoamista koskevaan yleissopimuksen määräykseen.

Yleissopimuksen tavoitteena on estää tahdonvastaista katoamista, torjua tahdonvastaisen katoamisen rikoksen rankaisemattomuutta ja auttaa katoamistapausten selvittämisessä. Lisäksi sopimuksen tavoitteena on vahvistaa uhrien oikeutta saada oikeussuojaa ja hyvitys kokemistaan loukkauksista. Uhreja voivat olla kadonneen henkilön itsensä lisäksi tämän läheiset. Uhrilla on yleissopimuksen mukaan muun muassa oikeus tiedonsaantiin ja hyvitykseen.

Voimaan saatettava yleissopimus on yksi YK:n yhdeksästä keskeisestä ihmisoikeussopimuksesta. Yleissopimus on ollut kansainvälisesti voimassa jo yli kymmenen vuotta ja Suomikin allekirjoitti sen vuonna 2007. Yleissopimuksen hyväksyminen vahvistaa oikeusvaltioperiaatetta, yksilön oikeuksia sekä ihmisoikeuksien kansainvälistä valvontaa. Tahdonvastaiset katoamiset ovat yhä kansainvälisesti merkittävä ihmisoikeusongelma. **THL:n näkemyksen mukaan Suomen on perusteltua sitoutua kaikkien henkilöiden suojelemiseen tahdonvastaisilta katoamisilta laajasti hyväksytyyn kansainvälisen sopimuksen mukaisesti.**

Martta October

14.3.2022

Huomiot rikoslain muuttamisesta

Tahdonvastainen katoaminen on yleissopimuksen mukaan äärimmäisen vakava ilmiö ja rikos. Yleissopimuksessa on kyse ensimmäisestä kansainvälisestä ihmisoikeussopimuksen määräyksestä, jossa tunnustetaan ihmisoikeus olla joutumatta tahdonvastaisen katoamisen rikoksen kohteeksi. Sopimuksen mukaan mitkään poikkeukselliset olosuhteet, kuten sotatila, sodan uhka, maan sisäinen poliittinen epävakaus tai muu yleinen hätätila, eivät oikeuta tahdonvastaista katoamista.

Yleissopimus velvoittaa kriminalisoimaan tahdonvastaisen katoamisen rikoksen. Kyseisen rikoksen määritelmän mukaista tekoa ei ole määritelmän edellyttämässä laajuudessa säädetty rangaistavaksi Suomessa. Tämän takia esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain (39/1889) sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaa 11 lukua niin, että siinä säädettäisiin uutena rikoksena rangaistavaksi tahdonvastaisen katoamisen toteuttaminen. Muilta osin yleissopimus ei aiheuta esityksen mukaan muita lainsäädäntömuutoksia. **THL pitää esityksen sisältämää tahdonvastaisen katoamisen toteuttamista koskevaa säännöstä kannatettavana ja selkeästi muotoiltuina.**

THL pitää niin ikään perusteltuna, että esityksen nojalla säädettävä rikos määriteltäisiin vakiintuneen käytännön mukaisesti kansainväliseksi rikokseksi lisäämällä se rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetun asetuksen 1 §:n luetteloon kansainvälisinä rikoksina pidettävistä rikoksista.

Esityksen mukaan tahdonvastaisen katoamisen toteuttamista ei kuitenkaan lisittäisi törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä koskevan rikoslain 15 luvun 10 §:n rikosluetteloon. Tältä osin olisi mahdollista päätyä myös päinvastaiseen ratkaisuun ottaen huomioon, että tahdonvastaisen katoamisen toteuttaminen on rikos, joka altistaa sen kohteeksi joutuneen henkilön tyypillisesti myös muille vakaville rikoksille. **THL ehdottaa tältä osin vielä sen arvioimista, tulisiko tahdonvastaisen katoamisen toteuttaminen lisätä myös törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä koskevan rikoslain 15 luvun 10 §:n rikosluetteloon muiden vakavien rikosten lailla.**

Yleissopimuksen ihmisoikeusvaikutuksista

Tahdonvastaiset katoamiset ovat maailmalla jopa verrattain yleinen ilmiö tilanteessa, jossa poliittisia päämääriä ajetaan väkivalloin. Ihmisoikeusjärjestöt raportoivat joka vuosi tuhansista katoamisista. Oppositio poliitikkojen ja ihmisoikeuspuolustajien lisäksi tahdonvastainen katoaminen voi uhata muitakin yhteiskunnallisesti aktiivisia henkilöitä, kuten journalistejä tai juristeja. Katoaminen saattaa uhata myös heidän läheisiään. Esityksen mukaan yleissopimus täydentää merkittävällä tavalla kansainvälisten ihmisoikeussopimusten yksilöille ja henkilöryhmille antamaa suojaa ja sopimusten muodostamaa oikeudellista kokonaisuutta. **THL yhtyy esityksen näkemykseen ihmisoikeussuojan täydentämisestä.**

Lasten oikeuksien osalta yleissopimus pyrkii suojaamaan lapsen ja hänen vanhempiansa suhdetta vaatimalla sopimusvaltioita kriminalisoimaan lasten luvattoman poisviemisen tahdonvastaisen katoamisen tilanteissa sekä tähän liittyen lapsen henkilöllisyyteen liittyvien asiakirjojen tuhoamisen, piilottamisen tai väärentämisen. Kuten YK:n lapsen oikeuksien sopimus, myös nyt kyseessä oleva sopimus painottaa lapsen edun ensisijaisuutta kaikissa tilanteissa.

Suomi on kuitenkin päätenyt tekemään varauman sopimuksen adoption kumoamista koskevaan kohtaan. Suomi katsoo vakiintuneesti adoption pysyvyyden olevan lapsen edun mukaista ja meillä

Martta October

14.3.2022

painopiste onkin adoption ennakkovalvonnassa. Jälkivalvonnan mahdollisuudet ovat heikot siksi, että adoption kumoamista lapsen taustassa havaittujen seikkojen vuoksi voidaan pääsääntöisesti pitää lapsen edun vastaisena toimenpiteenä. Tästä syystä myöskään adoptiolaisissa (22/2012) ei ole lainkaan mahdollisuutta adoption kumoamiseen. **THL pitää Suomen varautua adoption purkamiseen perusteltuna. Adoptoitaviksi päätyvillä lapsilla on tyypillisesti taustallaan jo varhaisella iällä kertyneitä hylkäämiskokemuksia, joiden toistamista on vältettävä.**

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Anneli Pouta

